

Látnivalók Vámosatyán

Évekkel ezelőtt írtam, több száz éves álmából ébredezik a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kisközség, Vámosatyán és határában a Büdy vár. A XVI. században épült és a mai napra majdnem földig rombolódott vár sorsa egy 2005 őszi találkozás óta folyamatosan javul.

Éledezik a vár. A Gelénes felé vezető útról a falu végén jobbra fordulva, mintegy 15 percnyi sétára található a várrom egy akácos közepén. Ma már látható a maradvány, megközelíthető és látogatható a környezete. A képen a romból az ajtófél, a legmagasabb rész.

Az önkormányzat tucatnyi közmunkással még 2005 ősszén elvégeztette a bozótirtást. A kivágott akácfákból a parkosított területen padok, asztalok, esővédő készült. A várhoz a belső szárazárok fölött híd vezetett.

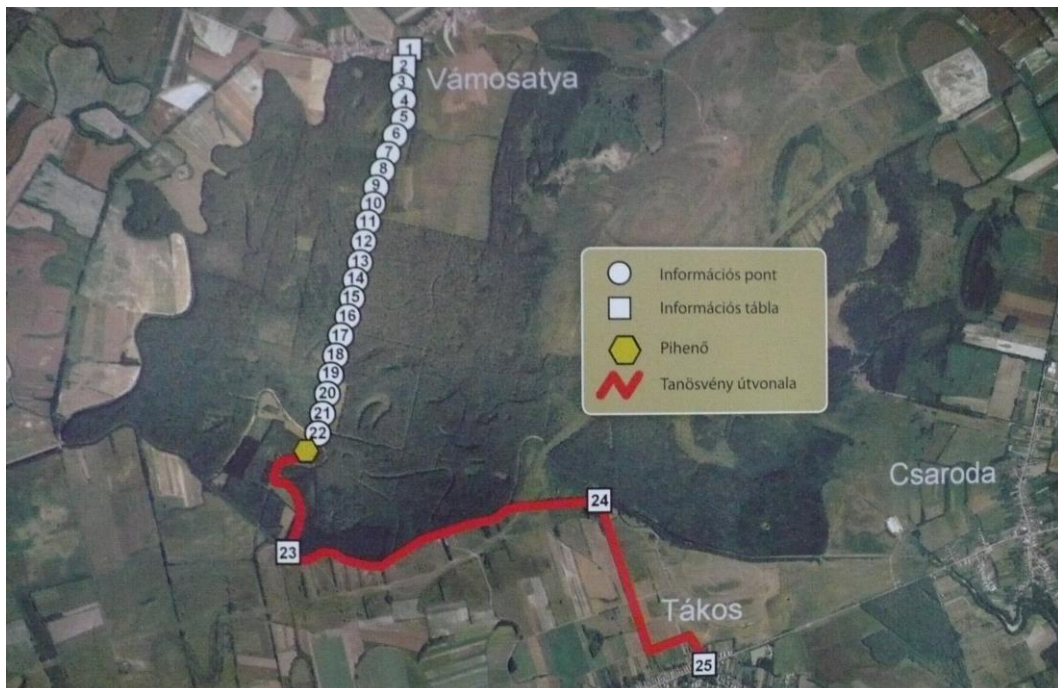
2006. május-júniusban az építészeti átvilágítás, felmérés után megkezdődhetett a régészeti feltárás és ezzel együtt az újjáépítés. Reményeink szerint évek múlva gyakran látogatott idegenforgalmi látványosság lesz a vár és a község, ahol további látnivaló a XIII. századi templom, valamint a megyében a második legmagasabb XVII. században épült fa harangláb. A 2009-2010-ben épült emlékpark, a tájház, a látványtár, valamint a díszkapu.

2022-ben 164 millió forintot nyert el a fejlesztésre az önkormányzat. Ehhez előtte készültünk a továbbiakban bemutatott módon.

A feltárt régészeti kincseket helyben kialakítandó múzeumban, a falusi élet értékei között szeretnénk bemutatni. Várjuk az érdeklődőket, támogatókat, látogatókat a kivételesen szép templomunkba, a tájházba, látványtárba és további látnivalók megtekintésére.

Két vendégház és a vadásztársaság vendégszobája biztosít megfelelő szálláshelyet. A természetvédelmi területen a Bockerek tanösvény 8 km hosszúságú útvonalán változatos növény és állatvilág közvetlen élménye okozhat örömet.

A Vámosatyáért Alapítvány alapítója fiaival a széleskörű bemutatásért, megismertetésért a www.vamosatya.uw.hu honlapon mutatja be a községet, várja az érdeklődők véleményét, javaslatait.

2022.01.23

dr Berényi László

Ma már nemigen sokat látunk abból a képből, amely sok-sok évszázaddal ezelőtt tárult az akkori emberek elé itt a Kárpát-medencében. A folyók szabadon barangoltak a síkságon, sűrűn változtatták medrüket. Gyakoriak voltak a nagy kiterjedésű áradások, amelyek igazi vízi világot alakítottak ki e vidéken. Se szeri, se száma nem volt az élő és holt vizeknek, folyóknak, patakoknak, ereknek, tavaknak, mocsaraknak, holtágaknak, lápoknak.

A só szállítási útvonalán nagy jelentősége volt a szilárd útnak és átjáróknak a mocsaras területen. Vámosatya ezekkel rendelkezett.

Nincs ipar, sem bányászat. Itt a foglalkozásoknak is e világhoz kapcsolódó formái alakultak ki: a halászat a folyókon, tavakon, a pákász élet a lápokon, a favágás. Mert az ínséges, kenyérszűkös időkben nagy jelentősége volt a víz adta élelemnek, az emberi leleményességnek.

A főszerep az erdőé volt. Ezek zömét a tölgy, kőris, szilligetek és a gyertyános tölgyerdők alkották, melyek dús aljnövényzetében gazdagon díszlettek a jégkorszak utáni időkből visszamaradt növények.

A beregi táj a késő századokig megőrizte érintetlenségét. A természeti környezetünk mellett történelmi múltunkra építkezünk. Vámosatya Magyarország keleti régiójában, Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyében található, a beregi részen, az Ukrán határhoz közel.

A községnek vasúti kapcsolata nincs. Megközelíthető Vásárosnaményből autóbusszal valamint személygépkocsival, egyéni közlekedési eszközzel a 41. sz. főútról.

A település megközelíthető közúton: Budapestről az M3-as autópályán Nyíregyházáig, majd a 41-esen Csarodáig, onnan balra kanyarodva tovább északi irányban Gelénesig, innen balra letérve 2,5 km.

A 41-es főútról a másik megközelítési lehetőség Vásárosnaményban a Tisza híd után közvetlenül balra letérve a Tisza töltése mentén haladva kacsaringós úton érhető el a község. A Lónya felé vezető útról a Tiszaszalkai elágazásnál jobbra fordulva hamarosan Vámosatyába érhetünk. A kevésbé forgalmas útvonal a természetet kedvelők számára a működő gémeskút, a békésen legelésző állatok és a Bockereki erdő kivételes nyugalmat teremtő látványával szolgál.

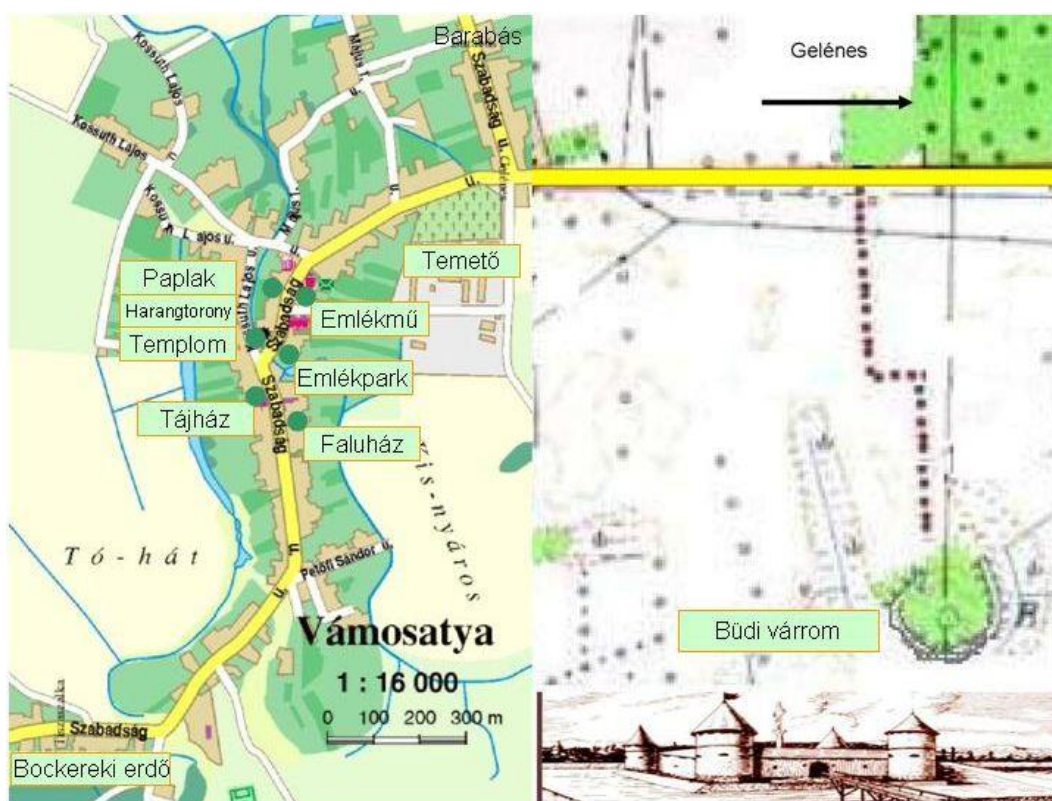
Vámosatya Nyíregyházától északkeletre, mintegy 79-80 kilométerre található a Beregi-síkságon, a vásárosnaményi vasútállomástól 19-25 km autóbusszal vagy autóval.

Ma már nem lehet más célunk, mint a természetes környezetünk megóvása, megújuló képességének fenntartása egészségünk védelmére valamint a helyi értékek bemutatása a falusi turizmus során ide látogatóknak. Ezért készültek szórólapok, kiadványok, honlapok, CD-k, DVD-k.

Ezen írás mellett a honlap további részleteket mutat be képekkel és a valóság megtekintésére hívjuk, várjuk Önöket családjukkal.

A következő szöveg és képsor időrendben és Vásárosnamény felől a közúton haladva tartalmazza a látnivalókat.

A falu térképe a látnivalókkal:

A Bockereki erdő és benne a Tanösvény

Vámosatya vonzáskörzetében található a Bereg tüdeje, a Bockereki-erdő, melyet a szerencsés történeti körülmények, kedvező fekvése, elzártsága, viszonylag a természethez közel álló formában, eredeti állapotban maradt fenn a mai napig. Ma már Tákosig húzódó tanösvényen lehet ismerkedni a természetvédelmi terület értékeivel.

Délről érinti a település határát a Szatmár-Beregi Tájvédelmi Körzethez tartozó Bockereki-erdő, melyben védett állatok, növények is találhatóak. A mintegy 600 hektáros Bockereki-erdő többek között a fekete gólyák kedvelt fészkelő helye. Gyermekként én keresztülgyalogoltam rajta a két előbb említett főút között a benne lévő mocsáron, másoknak ma sem ajánlom.

A Beregi-síkság legnagyobb összefüggő erdősége, tele gyönyörű tisztásokkal, gazdag és változatos élővilággal. A falu elején induló tanösvényen végighaladva a látogató a Büdy várat is érintve gyönyörködhet a növény és állatvilágban.

A Szatmár-Beregi Naturpark gondozásában kialakításra került a Bockerek Tanösvény, melynek kiindulópontja Vámosatya, végállomása Tákos. A 8 km hosszú útvonalon 25 információs pont vagy tábla biztosítja az eligazodást a természetvédelmi területen. A szervezők külön kiadványban ismertetik a látogatóval az útvonalat, a látnivalókat és a magatartási szabályokat.

A Bockereki-erdő természeti és botanikai értékének megőrzése a célunk, mert ez biztosítja a táj szépségét. A községbe érkező látogatókat szeretnénk gyönyörködtetni a táj szépségében, melyhez sok segítséget adhat a hagyományteremtés szándékával már több alkalommal szervezett Természetvédelmi napok rendezvény, valamint az oktatási céllal létrehozott tanösvény.

Az értékes növény- és vadállományt nem csak az itt lakók, a tájvédelmi körzet védi, hanem az 1996-ban megalakult „Bockerek” Vadásztársaság is. Területükön gondos vadgazdálkodással elérték, hogy a vadállomány létszáma és a fajok száma nem csökkent, természetes fejlődésük biztosított. A vadászterületen előforduló védett állatok közül a vadmacskát, borzot, vidrát, nyestet lehet megemlíteni.

A területhez mérten kiváló egyedekkel büszkélkedik a társaság dám- és gímszarvasból, valamint vaddisznóból.

A vadászok és a trófeák

Falusi turizmus szálláshelyei közül az első, Olga nénémmel, a polgármesterrel és a falugazdással:

Vámosatya-Barabás-Gelénes-Beregdaróc-Tarpa-Lónya községekben befejeződött a falusi turizmussal kapcsolatos oktatás és gyakorlati képzés. Községenként 20-25 fő önkéntes vett részt az idegenforgalom fellendítését, a helyi fogadókészség kiépítését megalapozó képzésben. Eredményeként felépült és átadásra került a Balla vendégház Vámosatyában. A színvonalas vendégház saját múzeumban mutatja be a 100 évvel ezelőtti berendezéseket.

Tovább épül, szépül a tájház és adományokból gazdagodik a készlete, gyarapodik a falu. Elkészült a Deák vendégház és felújításra került a vadásztársaság vendéglátó épülete.

Faluház és díszkapu

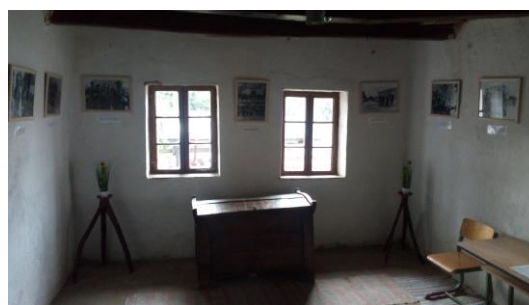
2006. november 25-én került átadásra az orvosi rendelőt, védőnői helységet és közösségi termet magába foglaló új, modern épület. A község 2012-ben a helyi történelmi motívumokkal ékesített faragott díszkaput állított az utcafrontra. A faragásokon találkozunk a négyfiatornyos fa haranglábbal, a templomban látható tulipános mintával, a farkasfogas Gut-Keled nemzetség címerével és a hagyományos magyarságra utaló mintákkal.

A tulipános gyökerekből kelő élet fodros mintázatából az egyik oszlopon a nő, a másik oszlopon a férfi motívumait fedezhetjük fel a nap és a hold formájában.

Nemcsak a faluházba, hanem a községbe érkezőt és távozót is köszönti a diszkapu tulipánok között olvasható felirata: „Isten hozott a beérkezőknek - Isten Veleled a távozóknak”.

A **Karsai Sándor emlékház** az út másik oldalán a község legöregebb házában került felújítás után kialakításra.

Karsai a második világháborúban készült sajtófotóival került az ismertség középpontjába. Képeit a Hadtörténeti Múzeum is őrzi. A képek jelentős része a szocializmus építésének kezdetén jellemző fontos építkezéseket, kulturális eseményeket örökíti meg és közvetíti valóságként a látogató felé. A bemutató második témaköre az 1948-56 közötti mezőgazdaság. A képeket dr Szabó József János látta el feliratokkal.

A ház homlokzatán a felirat egy idézet Wass Alberttől: „Tiszteld őseidet, mert rajtok keresztül nyertél életet és örököltél Istent és Hazát”.

Történelmi Emlékpark

Az idézetnek megfelelően a község már korábban megalkotta a tájházat és emlékparkot. 2000 óta folyamatosan bővül a község központjában található emlékpark, mely a község történelme egyes eseményeinek állít emléket a korabeli vámszedés helyén. A téren látható a község címerét ábrázoló mozaik kép. Mögötte, körülötte ünnepnapokon a zászlók lobognak. Körbe a kopjafákon a faragás a templom több száz éves mintáit idézi. A nap, hold, föld, tulipán, makk került a környékre jellemző akácfa oszlopokra.

A panoráma felvétel és a részletek a következő oldalakon láthatók. Történelmi múltunk iránti tisztelet és a jelenlegi fejlesztéseink egyik meghatározó eleme a vámszedés.

A Vámszedésről

Az ingatlanokat átruházó korabeli írásos dokumentumok említik Atya falunak a vámszedés jogát már az Árpádházi királyaink korából.

A Conscriptio domini Soom című okirat biztosította a vámosatyai prédikátort illető vámtizedet. A sószállítás útvonalán ennek kiemelkedő jelentősége volt, hiszen az adó állandó bevételt biztosított a patak felett átvezető fából készült hídon való átkelés előtt.

1890-ig a király és a földesurak törvényekben meghatározott arányban osztozkodtak a vámjövedelmeken. Az említett évben azonban a község egyik képviselőtestületi ülésén olyan határozatot fogadott el, hogy az gondoskodjon az átjárók, hidak karbantartásáról, aki a vámjövedelmét élvezzi. Ettől kezdve a földesurak átengedték jogaikat a községnek.

A község a helybeli kereskedőknek 3-3 évre adta bérbe a vámszedési jogot és a bevételből gondoskodott a belvizeket átteresztő hidak létesítéséről, helyreállításáról.

Ezt követően a sorompót mindig annak a kereskedőnek a háza előtt állították fel, akinek joga volt a vám szedésére.

A más községből érkező teher nélküli fogat után 6, a terhes fogat után 12 fillér vámot kellett fizetni. Aki vonakodott a vámot megfizetni, a bérlő a sorompót előtte lehúzhatta és meggátolhatta további útjában, mindaddig, amíg a vámot meg nem fizette.

A fából épült híd jelentősége ezért a vámszedésben megszűnt, de az átjárásban nem.

1875-ben épült helyette egy kőhíd a község közepén, a templom mellett. A 18-20 méternyi korlátok nélküli fahidat pótolta, amely a falu közepén kialakult lefolyástalan, bűzös tó vízének elvezetéséhez szükséges patakon, folyón?, csatornán ívelt át. Ezen való áthaladás kikerülhetetlen volt, ezért lett meghatározó helye a községnek a vámszedésben.

1937-ben omladozása miatt a kőhidat is lebontották és az addig keskeny és veszélyes utat megszélesítve új betonhidat kétsávos átjáró utat építettek.

Az átjárás szabaddá válásával a vámszedés joga is megszűnt. Mára a folyó, patak is megszűnt, kiszáradás és a nagyüzemi mezőgazdasági földművelés miatt. A korábbi meder egy részében a belvíz idézi a múltat a falu közepén és a vár közelében. A mocsár megnehezítette itt a gazdálkodást, de a mai napig biztosítja a vízi világot a vár körzetében. A folyómeder feltöltésével megszűnt a híd. A helyszín és az emlékparkról készült fénykép is igazolja, hogy a víz, a mocsár egy része a falu közepén megmaradt.

A korabeli híd és első vámszedés helyére 2000-ben az ezredfordulóra átadott emléktábla épült. 2005-ben került ide dr Berényi László ajándéka, a község címere. Mögé, szászlótartó rudak kerültek, a parkot tujával, fenyővel és virágokkal szépítette a község.

Az emlékparkba a mozaik címer mellé 2010-ben két oldalra id Büdy Mihályt és fiát megörökítő emlékoszlop készült megrendelésemre. Az ajándékot a nagykállói fafaragó tábor alkotói készítették. Jobbra a virágos dombon körbe Vámosatya életében jeles történelmi eseményeket az Ősi múlt emlékművében akácfából faragott kopjafákkal állítottuk sorba.

A hősök emlékműve:

A mélyben a kereszt alatt az elesetteknek állítottunk emléket:

A kőhíd megépítésének emlékműve a sorban legutolsó jelentős esemény a 2009. évi tájház átadása előtt. A Hősök dombján a község alapításából kiindulva, elpusztítása, újjáépítése, a Büdyes szerepének megőrzésével egyenesen emelkedik a sor Rákóczi Ferencig és Kossuth Lajosig. Az akácoszlopok mintázata a templomból ismert szimbólumokra épül.

Az emlékparkban a címer mögé a szabadságot, függetlenségünket biztosító emlékek kerültek a község történelmének nevezetes dátumaival és fejdíszekkel ékesített kopjafák. Az emlékdomb tetején a szabadságharc, önállóság, függetlenség legfontosabb eseményei tavasztól-őszig virágos környezetben pompáznak.

Az emlékvénen középpontban II. Rákóczi Ferenc fejedelem áll. 1703-ban a Rákóczi-szabadságharc zászlóbontásakor a tarpai kuruc vezér Esze Tamás seregébe községünkben többen jelentkeztek. A zászlóbontás kopjafája mellé a Kossuth címeres oszlop került. Részt vett az 1848-49 szabadságharcban az önálló, független hazát megvalósításában, ugyanúgy mint a világháborúban és jóvátételben.

Középen a mélyben a honfoglalástól, a tatárjárásból, törökuralomban első és második világháborúban résztvevő nagyszüleinkre, elesett rokonainkra valamint az otthon maradtakra emlékezünk a jeles évszámok megjelölésével. 1200-2000 közötti évszámokat találunk a jelképeken, az ősök dombján.

Korábbi elődeink és ellenfeleik sapkáit viselő kopjafái a kereszt dombjának aljában körbe górcsón, ziláltan, szétszórtan hevernek szanaszét. Ezzel megemlékezni kívánunk a névtelen, harcokban megsérültekről, elesettekről. Érdekes lehet hozzátartóknak a sapkák formája.

A figyelmes szemlélő azonnal észleli a hősi dombon a vastagabb oszlopok égbe emelkedő rendezett sorával szemben az elesettek sokszínűségét, satnyaságát, rendezetlenségét a mélyben. A kopjafák felső díszeként a föld, nap, hold, tulipán, tölgyfa makkja ősi magyar motívumait figyelhetjük meg. A hőseket, hősi múltat szimbolizáló sorban láthatunk egy oldalággal rendelkező darabot. Emlékeztetni kíván arra, hogy a történelmi múlt rendezett sorban követi egymást, ám mindig van oldalág-oldalhajtás, ami az útról nem térít le, de a megújulást magában hordozza. Ez a csonk én lennék.

A vámszedés emlékműve

Távolabb balra, a korabeli átjáró helyén, a vámsorompó, vámbódé látható és felé közelítenek az adózók. A közút mentén találhatjuk a rendszerváltás és az EU csatlakozás tulipános kopjafáit, majd a sorompó középső tartóoszlopa érdemel említést az 1951, 1954 és 1956-os évszámmal. A megújulásban alapítók születési éveit, de az utóbbival a vámszedés emlékműve, a sorompó ilyen módon egy elbukott forradalmat és a társadalmi nyitást is szimbolizálja.

A sorompó előtt az átkelők jönnek-mennek. A háttérben a volt folyómederben látható a meggyült csapadék. A vámsorompó faragásának díszítése és a templomunk tulipánja között a kapcsolat, valamint a községi címerben a nap, hold és makk valamint a kopjafák fejdíszé között a kapcsolat és a hagyományörzés nyilvánvaló.

A hősök dombján található évszámok a község életéből azonban rövid magyarázatra szorulnak. Az erről szóló leírásomban részletezem. A közelmúlt nagy eseményei nem kerültek fel a dicsőség oszlopainak sorába részben a történelmi közelség miatt, másrészt a sorompó, a nyitás, az alapítók születési éveivel, a lehetőség, hogy az 1956, 1989, 2004 és 2010-es év dicsőségét évek múlva majd utódaink ismerjék el és bővítsék vele az emlékművet.

Addig is a nyírség-bereg aranyából, az akácfákból faragott, tulipános kopjafákkal állítunk emléket az elmúlt évek kiemelkedő eseményeinek az ide látogatók örömeire.

Ilyen módon utóbb került az emlékpark nyitó részére a reformációt szimbolizáló két csónak alakú fejfa, közötté a parkot ismertető leírással. Mintázata egy új koncepciót képvisel.

A közút bal oldalán a már említett Karsai házat követően a Tájház található. Az épületből a felújítás után hátra költözött a vidéki szoba és konyha, berendezéseivel együtt

A község alapító tagja a Vámos Települések Szövetségének, ezért a házban vám-, rend- és hadtörténeti kiállítást rendeztünk be. A tájház lejjebb szorult egy új koncepció jegyében.

Tájház, fegyver és vámtörténeti múzeum

Az önkormányzat a falusi turizmus meghonosítása, a helyi értékek megóvása, bemutatása érdekében az előző századbeli portát vásárolt. Először vesszőből font kerítést, kaput készítettek az utcafrontra, felújításra került az épület. A lakás előkertjében a virágos udvarról a porta tisztán tartásáról az önkormányzat közmunkásokkal gondoskodik.

A Büdy Mihály munkácsi főispán, helyi várépítő tulajdonos és fia festett képe elé, a nyári konyha előtti részben, a vendégek fogadására lócák, padok, asztalok kerültek kiépítésre. Ők a beregi rész főispánja is voltak és itt építettek várat nyaralónak? a falu határában.

A tájházban a vendégeket nyitott kapu, vámórház és vámsorompó várja. A diófa árnyékában megpihenhetnek vendégeink a történelmi séta vagy kocsikázás előtt. Igény esetén vagy ünnepnapokon a kemence is üzemel.

A vámot, mint belépődíjat a nyári konyhából kialakított helytörténelmi szobában lehet megfizetni, Büdy tallér veréssel. Gyűjtésére megvásároltam a fekete láda mását.

A volt nyári konyha a helytörténelmi szoba. A bejárata két oldalán láthatjuk Büdy Mihály és fia, ispánok festett képét. Ők építették a falu határában 1500 körül a várat, melynek vitatott a

célja, sorsa. A munkácsi lakás mellett a vár a nyaralójuk és- vagy a sóútvonalat biztosító építmény, a szállítóknak pihenő, itató hely lehetett.

A nyári konyhába került helytörténeti szobában ma a kincses ládák mellett, helyi írások, főúri székek, buzogány, lőfegyverek és a falon térképek, karcolatok találhatóak a török hódoltság korából. Az 1222-es tatárjárás után a tatárok, majd évekig a törökök portyáztak hazánkban és Európa területén. Ekkor épülhetett a falu határában a védelmet biztosító kővár véleményem szerint korábbi alapokra.

A színes térképoldal különlegessége az, hogy Európa fából készült a linómetszete az 1200-as években, melyről készült a másolat. A törökök előretolt futárainak jelentését összegezték a hátszágban, ezért 50-100 km eltérésekkel tartalmazza a folyókat, hegyeket. Utólag mondhatjuk szerencsénkre. Ki tudja, pontos térképek birtokában hányszor fosztották volna ki hazánkat, égették volna fel termőföldjeinket.

A lakásban egyesületi tagságunkra, múltunkra figyelemmel vám-, rend-, hadtörténeti kiállítás látható a helyi lakosok által felújított fegyverekkel, képekkel, látványtári kellékekkel.

A főépületbe belépve vámos egyenruhába öltözött makettekkel és vámos tárgyakkal találja magát szembe a látogató. Balra az ajtó mögött az elkeseredett harcokról láthatunk képeket. Mellette elöltöltős, kakasos, golyós lőfegyverek puskák és pisztolyok láthatók a középkorból. Érdekességük, hogy a vasszerkezetek megtisztítása, felújítása mellett a helybéli ügyeskezdő férfiak faragták ki a markolatokat, tusákat. A sarokban a Büdyvár két lehetséges változatának rajzát láthatjuk 100 év különbséggel, eltérő szerzőktől.

A belépőben vámparancsnoki egyenruhák, jelvények, kitüntetések és egyéb vámmal kapcsolatos tárgyak vannak.

Az első szoba:

A lakás utcára néző első szobájában egy rendészeti, rendvédelmi szoba került berendezésre beöltöztetett viaszfigurákkal, fegyverekkel, XX. Századi katonai emlékeink tárgyaival.

A hátsó szoba a honfoglalástól, a két világháborút mutatja be katonai, hadtörténeti emlékeinken, a kor tárgyi dokumentumain keresztül. Kiemelt helyen láthatjuk id Berényi László első világháborús érdemeiért szerzett kitüntetéseit eredetiben, aki a községből egyedüli visszatérőként részt vett az Isonzói csatában Ez után hét gyermekét és engem is felnevelt, de két fiát vesztette el a II. vh-ban. Nevük a márványtáblán emlékük az emlékparkban névtelenül a többi elesettel, vissza nem tért személyekkel együtt került megörökítésre.

A falon fából faragott másfél méteres kúrt a II. világháborús fegyverek, bombák között.

Az épület középső részébe hátrébb szorult - felújított melléképületben - tiszta szobát sikerült kialakítani 20. század eleji bútorzattal, vetett ágygal, díszpárnákkal, rongyszőnyegekkel. A szekrényben ruhák, ágynemű, stafiring, az asztal étkezéshez megterítve.

A tájház tiszta szobája lejjebb szorult a múzeum, a fegyverkiállítás miatt, de itt is hűen mutatja be az egyszerű, praktikus életet a berendezés. Keresztszemes párna, terítő a szokásos beregi díszítés. A díszpárna és terítő sajátossága, hogy az ajándékozó, több helyi lakos adománya mellett, nagynéném Szabó Gézané sz. Berényi Olga helyben termesztett kenderből szőtte-fonta az anyagát tartalmazza a tulipános mintát a templom faláról véve korábban és 80 évesen varrta ki a tájháznak. A vetett ágy mellett falvédő, kinek-kinek tehetsége szerint házilag készített keresztszemes párna, terítő, vagy vásári anyag díszítette a házát.

A bölcső a bőséges gyermekáldáshoz közel van az ágyhoz, hogy éjjel könnyebben kezelhető legyen. Jellemző a kétajtós szekrény alul-felül polccal. A sarokban vaskályha, a fűtésre.

Az udvaron a kemence az elmúlt században fontos része volt a vidéki életnek. A középső részben ezért újjáépítettük és alkalmanként felfűtjük lángos vagy kenyérsütésre.

Vidéken a napi élet jelentős része a konyhában folyt le, ezért itt sok praktikus dolog található egy helyen. Balra az ajtó mellett mosdóállványt találunk, zománcos lavorral és alatta vizes edényekkel. A komódon csuhéjból font kenyértartó. Érdeemes figyelni alakjára, méretére. Ekkora kenyerekből sütöttek hetente 2-3 darabot egyszerre, az előbb említett kemencében. A sarokban látható balra a földön a kelesztő kosár. Az előző napon dagasztóteknőben előkészített anyagot reggel a kendővel bélelt, lisztezett kosárba adagolták, a kendő sarkait ráhajtvá tovább kelesztették a tésztát. Kora reggel a kemencébe befűtöttek és amikor kellően felmelegedett a hamut kikaparták az izzó darabokat oldalra széttolták és a lapos kenyérvető

lapátra borított tésztát a kemencébe helyezték egymás mellé. 2-3 óra múlva a megsült kenyeret kiszedték. A maradékból kalács és tubica készült.

A konyhaszekrényben a 100 éves edények, falon a jellemző terítők üdítő, vicces feliratokkal. A karosládát, mely ülőrésze alatt tárolóhelyként szolgált, mérete miatt gyakran használták alvóhelyként is. Hasonló célokat szolgálhatott szükség esetén az ágynak kihúzható asztal. Jobb oldalon a sarokban az állatok etetéséhez is használatos krumplitörő, zürbölő, majd a gyerekek etetéséhez, megőrzéséhez használt járóka látható. Minden ház kelléke a sámedli, hokedli és tároló, tulipános láda. A korabeli világítás eszköze a petróleumlámpa a falon.

Az ezután következő melléképületek az állatok és élelmük, valamint szerszámok tartására szolgáltak. Ezeket az eszközöket igyekeztünk összegyűjteni és bemutatni a látogatóknak. A kubikus taligával sokan járták az országot építeni a szocializmusban a községből. Az eszközök között a kendertörő, tiló, szövőszék, szövés-fonás eszközei, kellékei láthatók.

A ló és tehéntartás eszközei mellett cserépedények, ivókancsók találhatóak a tárlóban. Itt az állattartás és a mezőgazdasági munka biztosította a megélhetést a férfiaknak, ha nem ingáztak a fekete vonattal a vas és acél országának felépítésére.

Az asszonyok a ház körüli munka mellett szöttek-fonáltak, a gyerekeket nevelték és keresztszemes kézimunkával egészítették ki a jövedelmet, hétvégén várták haza a férjüket. A csűrben a háztartás eszközei, lejjebb a lócsös szekér, vetőgép, eke, borona és mezőgazdasági eszközök, szerszámok láthatók.

Az erdőből a fakitermeléshez használt kétkaros fűrészektől a szőlőprésig, a rocska, a járom és sok a hétköznapi használt eszközmegtalálható.

Az udvaron kézzel ásott gémeskút, kas és az állatok tartására szolgáló építmények vannak.

A kertben méhkaptár és a méhészkedés eszközei vannak elhelyezve. A kert rendezvényekre kívánjuk használni vagy nyári táborozásra kempingezni várjuk Önöket és gyermekeiket. Igényesebb látogatóinknak vendégházak kínálnak a községben szálláshelyet

Látványtár

Egy újabb látnivaló, amiért érdemes vagy ismét érdemes Vámosatyába látogatni.

A tájházzal szemben az út másik oldalán berendezésre került a látványtár és a cserépmúzeum. Dr Gulyás József nyugdíjas állatorvos, a Tarnamérai rendőrmúzeum alapítója fél évszázados gyűjtőmunkájának ismét egy jelentős részét adta át a községnek kiállításra, bemutatásra.

A tájházban berendezett Vám, rendvédelmi és hadtörténeti kiállítás tárgyai után közel 500 db cserépedényből álló gyűjteményt a község lakóiból alakult lelkes csoport napokig tisztogatta, válogatta, restaurálta és a felújított családi házban kiállításához rendezte.

A melléképületek helyén további bemutatótermeket találunk. Eredeti terveink szerint itt a Büdy vár feltárásakor megtalált kincseket kívántuk, kívánjuk kiállítani. Az ásások azonban pénz hiányában félbe maradtak. Feltárás közben kénytelenek voltunk belátni, ha nem követi párhuzamosan az állagmegóvás a munkákat több kárt okozunk, mint amennyi eredménye lesz a tevékenységünknek. A haszon az nem marad el, mert egyre csodálatosabban táruel élénk a múltunk egy darabja. Választ kaptunk a 3 vagy 4 bástya kérdésre és kiderült, hogy valóban fantáziarajz a Soós féle, hiszen a sarkokon található kőcsomók a fal omladékai, nem a saroktoronyok maradványa. Továbbra is reménykedünk a feltárás, felújítás megvalósíthatóságában és ebben sokat segít az idelátogatók öröme. Amíg nincs hazai kincs a tárolókba, addig lámpamúzeumot, egyházi tárgyak és helyi alkotók festményeit, faragásait szeretnénk az érdeklődők elé tárni.

A vár és katonai jelentősége nem nagy az Eger várához vagy a Budaihoz képest, de nekünk a történelmi múltunk része. Reméljük, hogy a feltárás során a sok kő mellett tárolható emléktárgyakra lelünk, a történetét, a történelmet jobban megismerjük.

A családi házból kialakított múzeum belépőjében a borászat tárgyi emlékeivel találkozhat a látogató. Ezt követően cserép ivóedények sorakoznak a szoba négy falán kialakított polcrendszeren. Van itt festett, mázas, tejes, vizes üveg, korsó alakú. A fogóján ivásra használható cserépedény a csöcsös vagy jancsi kancsó a mezőgazdasági munkát végzők számára egész nap hidegen tartotta a vizet.

A következő szobában a konyhai cserépedények sorában gyönyörködhet a látogató. Nekünk a szilva vagy gyümölcs lekvár, ételek tárolására szolgált. A konyha helységében a 20-50 literes főző és tároló cserépedények sorakoznak a polcokon.

A melléképület első helységét Rákóczi emlékszobának rendezték be látogatásának emlékére.

A következő szoba a helyi lakosság körében készült egyedi alkotásokkal, gyűjteményekkel lepi meg a látogatókat, majd az egyháztörténet két szobája következik.

Az egyháztörténeti szobákban helyet kap egy szent biblia, a katolikus papi öltözet teljes sora, szentképek, relikviák és a stációképek két sorozata is látható. A másik egyháztörténeti szobában a református papi reverenda, imakönyvek, zsoltárok és főként a fiataloknak tájékoztató képsorokat állítottunk ki minden más vallásról.

A következő két szoba lámpamúzeum. Megtalálható a lakásokban használatos petróleumlámpák egyszerűbb és díszesebb változata mellett a másik szobában a karbidos bányáslámpa, benzínlámpa, vonatok első és tolató lámpáinak sora.

Külön kiállítóhelyen a temetkezéssel kapcsolatos relikviák láthatók. Reméljük a bemutatott képek felkeltik érdeklődésüket és a Tájház, Látványtár, Emlékpark, Templom, Büdy ház, Büdy várrom, Természetvédelmi tanösvény megtekintésével olyan egész napos programot biztosítunk az ide látogatóknak, hogy aztán az egész családdal visszatérnek a vendégházakba a falu csendjét, életét megtapasztalni.

Büdy ház

Az emlékpark és tájház után a Látványtár épületét vásárolta meg és rendezte be a község. Ezt követően a párhuzamosan feltárás alatt álló vár köveinek, maradványainak megőrzésére jelentkezett igény. A templom és emlékpark előtti házat vásárolta meg ehhez az önkormányzat. Ez lett a Büdy ház.

A ház előkertjében és a templom bejárata előtt a vár bejáratából megmaradt faragott kő és a sóútvonalra utaló tengeri sötömb látható. A felújított házban a várból és várról készült emlékek sora található más emlékek és a sóbányákból származó feldolgozatlan sódarabokkal. Miután a várról hiteles képünk nincs az eddigi leletek és leírások, feltártak alapján a fantázia helyet kaphat, különösen, ha ez utóbbinak személyesen részese, kezdeményezője voltam. Nem kizárt, hogy a Büdyek előtt is volt a helyén építmény, hiszen ennek hiányában miért építettek volna a mocsár közepére még, ha kiváló vadászterület ma is. A mai napig van vizes terület a környéken. Az eddigi képekből néhányon, kézimunkákon a vár sarkain körbástyák láthatók. Ez nem valós. A hadtörténész szerint akkor még nem ismerték a megoldást. Az eddigi feltárási eredmények sem igazolják. A sarkokon látható nagyobb mennyiségű törmelék a falak ledőléséből vagy a korábbi kitermelésekből adódhatnak. Nincs a körbástyák bekötésére utaló nyom a falazatban. E nélkül pedig azok nem állhattak meg még külön alapokon sem. Ilyen pedig nincs, mivel a lőrés alatt kutatóárok került kiásásra melyben fa

cölöpök közzé fektetett kb 30cm átmérőjű és 6-8 méter hosszú gerendák biztosították az építmény stabilitását vagy ezek is egy korábbi építmény maradványai, hiszen a kőfal nem erre épült. Ezért a feltárás stádiumainak megfelelő makettek készíttettem. A képen láthatón a sótorony és a cseréppel fedett lakótér látható, a belső udvarban hely maradt az állatok, lovak elszállásolására. A lakótér boltíves átjárói a bejárati ajtó küszöbének szintje alatt van, ami igazolja a lőrés mellett a többszintes építményt. A korábbi feltárásokból a tetőcserép és kályhacsempe maradványok igazoltak. A képen látható faemelővel ellátott torony a só tárolását biztosíthatta, míg a másik, cseréppel fedett lakórész, az udvaron a kb. 20x20 cm méretű körívben megfaragott kváderkövekből álló kútáll. Ebben a kútban talált dr Csizsár Árpád a feltáráskor elszenesedett gabonát. A várban feltárások során sok kötörmelék, cserépmaradvány került elő, melyek a jelenleginél magasabb épületet igazoltak. A község évekig építkezhetett a kőből és jelenleg a legújabb feltárásokból származó kötörmelékekkel az idevezető sáros utat töltötték fel és tették járhatóvá. Az értékesebb törmeléket és maradványt a Büdy házban kívánjuk megmenteni, tárolni.

A homlokzatot a házban látható egyik makett képe díszíti. Az emlékház is folyamatosan bővül. Megnyitása óta a Büdy vár jelképes kulcsa "előkerült". Kiegészült a sóútvonal leírással és az itt található eredeti Erdélyi sóbányákból származó, tengerszem alján cseppekből épült, a külső cseppekből letört, a bánya mélyén hasított és a feldolgozott sókockákkal.

A 40-50 év képeslap- és bélyeggyűjteménye után a helységből a fővárosba jutás 40 évvel ezelőtti nehézkes útvonalát és közlekedési eszközeinek makettjét mutatja be az utolsó szoba.

Az egész megújulást megálmodó dr Berényi László bélyeg és képeslap gyűjteménye, egyetemi tankönyvei, bírói szobájának berendezési tárgyai mellett találja és az általa papírból, fából, fakockákból épített várak találhatók.

A dr Berényi László által fakockákból épített fantázia modell, ami az 1860-as évek rajzai és leírása alapján készült és a só átmeneti tárolására szolgáló tornyot és felvonót is tartalmazza.

Az 1970-2000-es évekből a képeslapok gyűjteményének egy szelete

A korabeli megközelítés terepasztal modellje

Vármakettek kőből, fából

A tájházak kertjében az ingatlanokon a helyi polgármester szervezésével közmunkások termelik a mindennapokon használat hagymát, paprikát, uborkát a közösség és a rászorulóknak segítségével, élelmesnek áll a világ alapon.

A só útvonal

A só ma ételmezésünk fontos része, de korábban is az volt. A marketekben, boltokban finomított, jódozott, örölt és tisztított, csomagolt formában vásárolható élelmiszer adalék. Kevesen gondolkodnak el arról, hogyan kerül asztalunkra, ételünkbe és még kevesebbeknek van személyes kötődésük hozzá. Én egyikük vagyok az utóbbiaknak. Megosztanám az olvasóval okát.

Gyermekkoromban édesapám sokat mesélt a sóbányáról, bányászatról, Máramarosról.

Édesapám 1925-ben született és kortársaival együtt a második világháborút követően hadifogságba hurcolták Vámosatyából. A branjszki tartó menet egyik állomása volt Aknaszlatina. A sóbányában hónapokig dolgoztak embertelen körülmények között, majd tovább folytatták a gyalogos menetelést. Hazaérkezve betegen, bánatosan mesélt emlékeiről.

A só, sóbányászat ezért mindig érdekelt. Édesapámat halála után visszatemettük szülőföldjére és ekkor a falusi turizmus fejlesztésére intézkedéseket tettem (olvasható a vamosatya.uw.hu oldalon). Az internetre kerülés után a hazai látogatók mellett ukrán, román területről jelentkeztek érdeklődők és keresték a kapcsolatot, kérték az együttműködésünket a só útvonal részleteinek feltárására.

Időközben kirándulásaim során jártam a tordai, parajdi sóbányában, hoztam magammal kősót Aknaszlatináról, Parajdról és az emlékeket, majd tanulás után eszmélve észleltem, hogy apám szülőhelye, gyermekkorom helyszíne a só útvonal fontos része volt. Nem véletlen tehát II. Rákóczi Ferenc Vámosatyában a helyszínen tett látogatása, a tarpai Esze Tamáshoz kapcsolódóan. Esze Tamás a só szállítás hazai egyik szervezője, kivitelezője volt.

Vámosatya Emlékparkjának kialakításakor mindezekre figyelemmel voltunk és az ukránok már a só útvonalas kapcsolat miatt azonnal keresték a kapcsolatot. Tehát birtokukban olyan dokumentumok, körülöttünk olyan tárgyak, helyek vannak, melyek Munkács és Beregszász 1500-as évekbeli só ellátásában szerepünket igazolják, lásd Vámosatya monográfiája.

A Büdy házban az eredeti sóbányászati helyekről általam beszerzet, gyűjtött tengeri só tömb, tordai, parajdi, aknaszlatinai kősó kristályok vannak kiállítva emlékezve a múltra.

A "sóút" kifejezés mögött – melyet közkeletűen használunk a só szállító útvonalak megnevezésére – nincs olyan tartalom, amely a többi útvonaltól eltérő műszaki-technikai tartalmat takarna. Só szállító útvonal már a népvándorlás idején is működött, a mai Szolnoktól a mai Megyeri révig, tehát a Tiszától a Dunáig vezetett; a Máramarosi havasokból a Tiszán leúsztatott sót szekerek szállították Pest felé. A régi időkben afféle egyenes pusztai csapás lehetett, "toronyiránt", egyenes vonalvezetése ekkor alakulhatott ki. Az egykor forgalmas kereskedelmi út mellett 10-15 km-nyire egymástól voltak az útszéli csárdák, és számos út menti kereszt.

A posta és a polgármesteri hivatal

Vámosatya község neve először 1289-ben tűnik fel oklevelekben Athya, Athyas megnevezéssel. Később a területnek birtokosai voltak a Gut-Keled nemzetségbeliek, a Gacsályi család és a Guthiak is. A helységnév utótagja az Athya családnévből eredt.

Nevének "vámos" előtagja azt jelöli, hogy hajdan vámjoggal bírt. A kelet-nyugati kereskedelmi útvonalon fekvő település az átjárásért vámot szedhetett. Írott források már a XIII. században említették, 1333-ban pedig, a pápai tizedek lajstromában már, mint népes helységet jegyezték. Az atyai vámról 1399-ben esett először szó az eddig megismert oklevelekben, szakirodalomban.

Az egykor nagyobb lélekszámú községet korábban erdő és földbirtok határolta. Ezen nagybirtokok csekély megélhetést biztosítottak az itt élők számára. A településről a XX. század elején tömegesen vándoroltak ki Amerikába. A község 1930. évi népszámlálás alkalmával a hozzátartozó tanyákkal együtt 1100 lakost is számlált. A lakosság csökkenéséhez járult hozzá jelentős mértékben az, hogy a második világháború végén a környékbeli fiatalok jelentős részét hadifogságba hurcolták, sokan nem tértek vissza. Az itt élők közül akkor és ma is, 10-12 család katolikus, a többi református vallású.

Statisztikai adatok, fejlesztések:

Területe: 2429 ha

Lakosok száma: 613 fő

Munkaképes korú lakosság száma: 393 fő

Helyben foglalkoztatottak száma: 26 fő

Összes lakásszám: 210 db

Fejlesztési elképzelések:

- Csapadékvíz elvezető építése, Folyékony hulladéktisztító építés, Szennyvízhálózat kiépítése,
- Idegenforgalmi, történelmi emlékek feltárása, ápolása, rendezvények szervezése, saját honlap fenntartása, folyamatos frissítése,
- Büdy vár felújítása,
- Erdei iskola, erdei tanösvény, fafaragó és kézimunka nyári tábor,
- Tájház berendezése,
- Falusi turizmus beindítása.

A II. világháborúban elesettek Emlékoszlopa

A férfiak többségét e községből is hadifogolyként hurcolták el a II. világháború végén. A száz kilométereken át hóban-fagyban menetelés, a mostoha körülmények és gyakran a harcok tizedelték a fiatalokat, időseket egyaránt. Az elesetteknek állított emléket a község az emlékoszlopon nevük felsorolásával. Közöttük olvasható egyik nagybátyám Berényi Endre neve is, aki nem tért vissza a kényszermunkából.

Az út mentén virágládák, kosarak és útbaigazító táblák díszítik a falut és irányítják a látogatót.

Az út túloldalán az önkormányzat emelte *Árvizi emlékoszlop* a templomkertben:

Református templom

Atya faluról 1289-ben olvashatunk a nagyváradai káptalan irataiból. 1321-ben említik először oklevelek a falu papját, Pétert. 1334-ben a pápai tizedjegyzék alapján Atya nagy és módos helység lehetett. A XIV. század elején épülhetett, 1341-ben írt oklevélben említik először a már meglévő, Szent György mártír tiszteletére emelt kőtemplomot.

A templom koragót stílusban épült. A híres Guth-Keled Nemzetség Acsa (Athya) családja építette. 1565-ben vált a templom protestánssá, ma református. Ezidőben híres prédikátorok jártak ide Beregszászból (mint például Kálmánchei Sánta Márton, Radán Balázs).

A bejáratától balra fenn a falrészen kb. 1640-ben festett, reneszánszkori, virágos (tulipános) falképmaradvány található. A szentély élszedett kőből faragott diadalívvel kezdődik, ebben a részben található a reformáció korában félig befalazott sekrestye bejárata. A szentély északi részén található egy kőből faragott szentségtartó (pasztofórium), mely híressége a templomnak. Vele szemben, a szentély déli oldalán van a kegyúri fülke. A szentélyben a szolgáló személyeken kívül csak a kegyúr tartózkodhatott. Őt tisztelték meg építéskor a mennyezetten keresztbordázatos zárókőre faragott Guth-Keled nemzetség farkasfogas (vagy sárkányfogas) címerével.

A templom több száz éves díszítő elemei a mai kopjafákon, kapukon köszönnek vissza, hozzák közelebb a múltat a jelenbe a falubeliekhez és látogatókhoz.

A kelet-nyugat irányban épített templom szentély részéből visszafelé haladva, a fal déli részén, koragót stílusban, faragott kőkeretes ablakok közt van egy szemüreg alakú ablak, a templom "szeme" mely a szószéket világítja meg. A faragott szószékkorona tetején aranyozott pelikán csillog a bejutó napfényben. A begyét feltépő és utódait etető madár jelentőségét itt nem kívánom méltatni, de becsülöm.

A hajó északi falán található az egyetlen barokk ablak. A nyugati falon, a bejárati ajtó felett, újabb körablak található, belső festése elgondolkodtató. Érdekessége még a templomnak a középkori, "egyfából" készült ajtó, melyen korabeli zár található. A belső fapadok homlokzatát építéskori festések díszítik.

Az elvégzett munkámat a község az első díszpolgári cím adományozásával ismerte el. Ennek alkalmából a gyermekkoromban sokat látogatott templomban a tiszteletemre misét tartottak. A tiszteletemre adott istentisztelt és résztvevőinek képe:

Fa harangtorony

A református templom mellett északra álló zsindeborítású harangtorony a XVIII. században épült a helyi erdők fáiból. A négy saroktornyos, 26 és fél méter magas torony, a második legmagasabb a Felső-Tisza vidékén. A csak fából készült torony 1691-ben épült. Atyai mesterek készítették, vas-szeg nélkül, az erdélyi stílusú haranglábat.

Kívülről is megcsodálható, de belső lépcsőn feljutva tapasztalható az ún. fecske-farkos gerendakötések szépsége. A gerendák átmérője, nagysága óriási fákról tanúskodnak (az atyai erdőből származtak), amelyeket római és arab számokkal megszámozva, kifaragott állapotba hoztak be a faluba, állították a jelenlegi helyükre.

Parókia Paplak

Az arany-pelikános szószékkoronájáról is híres, XIV. századi falusi templom kertjében nyújt klerikális nyugalmat a harangtorony árnyékának vetületében a vendég urakat, sőt korábban a miniszterelnököt is szolgáló, szépen felújított lelkészlak.

Trianoni emlékmű a temetőkert bejáratánál:

A két darabból álló kapu az ország szétszakítását szimbolizálja. A földön a három részre szakadt ország térképe látható darabokban.

A balra látható kőtáblán a II. világháborúban elhunytak nevének felsorolásával örök emléket állít nekik a község. Az I. világháborúban elesettek még utóbb a hátoldalra kerülnek márványtáblán megnevezésre.

A Büdyekek szerepe Vámosatyán

Büdy I. Mihály a király kinevezése alapján munkácsi udvarbíró (főispán) volt. Később kinevezték Bereg Megyei Főispánnak. A Munkácsi vár és Beregi uradalom kezelője, a halála után felesége Büdyné Artándy Anna és fia lett.

Dr Szabó József János a Vámosatya Monográfiája című kötet 60-62. oldalán rámutat arra, hogy a korabeli iratok ellentmondásosak. Azonban a Bécsi Kamarai Levéltár irata szól arról: "1552. január 24. Mária özvegy királyné tudatja özv. Büdyné Artándy Anna asszonnyal, hogy magyarországi javait, várait, jövedelmeit bizonyos évi összegért átengedte; ennél fogva őt s fiát Mihályt a hűség esküjüktől feloldja s felhatalmazza, hogy Munkács várát Ferdinándnak átadják..."

Hűségüket a király az udvarbírói (főispáni) cím mellett tehát birtokszerzéssel jutalmazta. Így szerezték meg az atyai várat, vele a birtokot és vámszedés jogát a Büdyekek.

A két Büdy Mihály (apa és fia) is tehát a kormányzati adminisztráció fontos láncszeme volt, mint Bereg megyei főispán.

Lehoczky Tivadar Bereg vármegye Monográfiája című Ungváron 1881-ben kiadott háromkötetes művében 1205-től kezdődően sorolja fel Bereg vármegye főispánjait. Aránylag

gyorsan követték egymást a vármegyében a főispánok, többségük csak néhány évig vagy még rövidebb ideig töltötte be ezt a tisztséget. A XIV. században Beregi Dezső volt kivétel ez alól, aki 1323-tól 1332-ig foglalta el a főispáni széket.

A XVI. században Büdy Mihály 1539-től 1546-ig, 7 éven át volt főispán, majd fia ifj. Büdy Mihály követte őt ebben a tisztségben, melyet egészen 1568-ig 22 éven át töltött be. Ez idő alatt épülhetett a vár is Vámosatyán, hiszen volt miből megtölteni a "feketeládát".

1547. május 12-én a király a munkácsi udvarbíróat Büdy II. Mihályt főispánná nevezte ki.

Mindezekből látható, hogy elsőként apja 1520-ban vett a Büdy családnak birtokokat Atyán. Az oklevelekben először 1557-ben említik a család várát a falu mellett, amelyet Büdy Mihály elhagyott, és Izabella királyné részére Balassi Menyhért Nagymási Kristóffal együtt elfoglalt.

A várat a Büdyek 1563-ban kapták vissza, ám 1564-ben Báthory István az erdélyi fejedelem számára lefoglaltatta, leromboltatta.

1567-ben a tatárok feldúlták a falut, a lakosokat elhurcolták, csak 7 és 1/2 porta maradt meg. 1589-ben az Ibrányi család vásárolt Atyán földbirtok részeket.

1600-ban fiágon kihalt a Büdy család, a birtokok leányágon a Kubinyi és a Bornemissza családhoz kerültek.

1645-ben Guthi Miklós szerzett jelentős mértékű tulajdont a birtokokon.

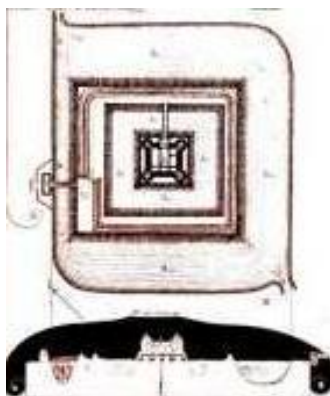
A várról eddig ismert adatok

Abban az időben a föld tulajdonosa a király volt, aki a birtoklást átengedte a főuraknak díjazás vagy hűségük fejében

Az atyai birtokon, magát a mai romos kővárat, vélhetően az idősebb Büdy Mihály építtette 1539-48 közötti időben, előtte föld- vagy palánkvár állhatott a helyén, ha volt egyáltalán ilyen. Munkács várának 1557. évi ostroma idején az ifjabb Büdy Mihály az atyai várat elhagyta, Menyhért és Hagymási Kristóf azonnal elfoglalták Izabella királyné számára.

Az 1563-ban megerősített és vizesárokkal körülvett várat 1564-ben Báthori István vette ostrom alá. A gyenge várat Báthori vélhetően ágyúval szétlővette, amit az 1965-ös ásatás idején előkerült nagyszámú ágyúgolyó töredék is bizonyít. A várat védő Szalay, aki előbb a kismárdai vár kapitánya volt szabad elvonulás feltétele mellett feladta a várat. A források 1660-ban már, mint elhagyott "puszta vár"-at említik.

Soós Elemér 1909-ben mérte fel a várat és készítette el négy saroktornyos rajzát. Más felmérések szerint három fából készült bástya védte az erősséget. A kutatások eredményeként jelentős mennyiségű tetőcserép törmelék került elő a vár belsejéből.

A környezet

A szántóföld közepén az akácligetben a négyzetes alaprajzú, több szintes, kőből épült erősség 1660-ban már romos volt. Az évszázadok alatt a várat a gaz, lom belepte. A belső vár a talajszinttel vált egyenlővé, azonban még pontosan megállapíthatók a falak vonalvezetése, a falak magassága azonban a törmelék miatt nehezen állapítható meg. A 40x40 méteres alapterületű várat körülvevő 3-5 méter széles sánc és 3-5 méter mély szárazárok szinte érintetlenül megmaradt.

A 100x100 méteres földsánc és a várat körül vevő vizes árok és a mocsaras terület óvták meg a mezőgazdasági műveléstől. Feltárása, kutatása, felújítása folyamatban van. A községben falusi turizmus tanfolyamot szerveztünk és a vár valamint a hozzá kapcsolódó történelmi múltra építve a turizmus, idegenforgalom fejlődésnek indult. Ehhez tájházat, látványtárat és szálláshelyeket építettünk. A múltunkat bemutatjuk szórólapokon, elektronikus úton honlapokon, CD-n, DVD-n és a Szabó József János hadtörténész által írt könyvben.

A legenda a történelem költészete. Majdnem minden történelmi emlékhelyhez kötődik valamilyen legenda, aminek vagy van, vagy nincs valóságos alapja. A nép képzelete kapcsol sok esetben titokzatos történeteket egy-egy olyan épülethez, vagy eseményhez, amely nem igazán ismert előttük. A látogató fültanúja lehet Vámosatyán olyan legenda születésének, amelynek nincs igazolható valóság alapja, de szinte mindenki ismeri a faluban.

Az egyik szerint a várból egy hosszú alagút vezet egészen a munkácsi várig - mesélik az idősebbek. Még a bejáratát is megmutatták, ami nem más, mint a várbelső egyik bejárat ajtajának boltíves homlokzatmaradványa. Amint láttuk ez a tulajdonlason alapul.

A várhoz kapcsolódó másik legenda egy fekete ládáról szól, ami temérdek kincset rejt. Akkor születhetett a Büdy várhoz fűződő fekete láda legendája, amikor 1564-ben, Miksa király uralkodása alatt Zápolya erdélyi hadaival és a II. Szolimántól mellérendelt krími tatárokkal a gyöngye vár alá érkezett. Akkori birtokosai, Büdy Mihály és a vár kapitánya azzal a feltétellel adták meg magukat, hogy a várból minden ingóságukkal kivonulhassanak. Állítólag Büdy a feleségével együtt temérdek kincset őrizgetett itt, amelyet Corvin Jánostól örökölték.

A nép azt mesélte, hogy a közelgő erdélyi hadakban bízó Lónyay László, Büdy erdejét szinte teljesen elpusztította, mire a várúr ezt üzenté neki: "Békében légy, mert ha megrúgom a fekete ládát, abból rögtön húszezer jó vitéz ugrik elő és velük majd én jól rendbe szedetlek!"

Ajándékomként, a fekete láda mai mása kicsiben és nagyban valamint a "Büdy trón" az emlékházban látható a várról papírból, fakockákból általam készített makettjeivel.

Ez a kincs valóban ott van a várban, csak jelképesen. Ez a kincs maga a történelmünk, a legenda.

Érdeemes építeni rá. A fekete láda tallérja jelképes fizetőeszköze lehet egy-egy helyi rendezvénynek ezért ma már önálló tallérverésre van lehetőség. Belépőjegyül szolgálhat, vagy ennek a turisták számára való árusításával a vár fenntartásához lehet némi bevételre szert tenni. Ajándékomként, a fekete láda mai mása és a Büdy trón az emlékházban látható a várról papírból, fakockákból általam készített makettjeivel. A makettek a feltárás különböző szakaszában készültek, ezért van közöttük eltérés. A munkálatokat a honlapon megismerhető fényképeimen lehet követni.

Büdy tallér

De mi is az a tallér?

A középkor végén tapasztalható fémhiányt az Alpokban talált új ezüstkészletek enyhítették. Az arany helyét újra az ezüst vette át, s elkezdtek verni az ezüst tallérokat. A Schlick grófok gazdag joachimsthalai ezüsbányaiban verték a legnagyobb mennyiségben, így innen származott a Thaler - azaz völgyi (Joachimsthaler) - elnevezés, amely a magyar nyelvben tallér, a lengyelben lalar, az angolban dollár alakban honosodott meg.

Magyarországon 1499, 1500 és 1506-ban vertek tallérokat. Egy tallér egy aranyforinttal volt egyenértékű.

A tallér, mint pénzegység 72 ezüst krajcárt, vagy 24 garast (1 garas=3 krajcár) képviselt, később jöttek forgalomba a 60 krajcáros, ún. forintos tallérok.

Az ezüstkínálat növekedése egybeesett a korábban elképzelhetetlen XVI. századi inflációval. De az alapanyagkészletek növekedése révén nőtt a nagyobb és kisebb címletek köre is, ami elősegítette a pénzhasználat terjedését. A római kor óta először a kis címletű fémpénz mai értelemben vett aprópénzzé vált, amellyel kényelmesen lehetett vásárolni. A bér munka, a városi népesség és a mobilitás növekedése is hozzájárult a pénzhasználat terjedéséhez. Rendszeressé vált az adószedés, növekedtek az állami bevételek és a kormányzati adminisztráció költségei is.

A látogató saját Büdy tallért verhet magának.

Büdy vár ma

A XVI. században építtethette Büdy Mihály beregi főispán. A mai Ukrajnában található, vagy a barabási bányából ideszállított kőből épült, négy saroktornyos(?), négyzetes alaprajzú erősség. A harcok, támadások eredményeként a belső vár emeleti része a talajszinttel vált egyenlővé. Évszázadokig sajnos a várromot a gaz, lom lepte be. Akácerdő nőtt rajta és kiváló vadászterület alakult ki, mivel a vizesárok miatt nem tudták a mezőgazdasági műveléshez egybeszántani a területet. A hazai beregi síkságon más kővárnak nyomát sem találni.

A várat írás először 1524-ben említette. A tatárok és a törökök támadásai, a hatalommal szembenállók ellen biztosított menedéket a Csaronda és Mirc patakok vizével táplált vizesárokkal körülvett erődítmény. 1564-ben Báthori István serege vette ostrom alá sikerrel és földig romboltatta az ellenállók fészket. A XVII. század elején kihaltak a Büdyek, majd több kisbirtokos kezén ment keresztül a vár, míg elhagyatva pusztulásnak indult.

Gelénes felől közeledve Vámosatyához, a községhez közel, az úttól balra találjuk egy akácos közepén a vár maradványait. A közúttól kb. 15 perc alatt juthatunk gyalog a várhoz részben szántón keresztül. Száraz időben személygépkocsival is látogatható. A vendégek fogadására parkoló, padok, esővédők, kilátó épültek. Jól kivehető körítő külső vizesárok, a várbelsőben csekély falmaradványok, a feltáráshoz kiásott szoba részlet, kút, kémény, boltív melyek az alsó szint létezését igazolják. A leomlott, lerombolt falmaradványok jótékonyan betakarják, őrzik az utókornak a még ismeretlen emlékeket. A feltárása, kirándulóhellyé kiépítése folyamatban van.

Juan Cabello régész munkatársaival elkészítette a vár feltárásának és lehetséges felújításának programját. A következő képen a feltárás közben egy érdeklődő és a közmunkások.

A feltárásról készített makett a vizesárokkal és a környező földtöltéssel, papírból és fából készült. A helyszínen kitermelt fa egy részéből esővédő, kilátó, padok és asztalok épültek a

látogatók fogadására. A természetes felvétel a legenda szerint Munkácsig vezető alagútnak a boltíves bejáratát mutatja, a bal sarokban a kémény maradványával. Ettől jobbra van a kút.

2021-ben 146millió forintot nyert pályázaton a község a vár és a falusi turizmus fejlesztésére. Reméljük okos elköltésével az évtizedekkel később idelátogatók és a helyiek gazdagodnak. Addig maradnak rendezvényeink. A helyszínen, a faluban, vagy a Bockereki-erdőszélen.

2015. augusztus 6-án a Bockereki erdőben megrendezett falunapon kicsik és nagyok szórakoztatására fogathajtó verseny, rendőrségi és határőrségi kutyás bemutató és színvonalas díszlovaglás után ebédben, majd kulturális műsorban volt része a közel kétezer látogatónak.

A feltárás alatt álló Büdy várhoz lovasfogatok fuvarozták a résztvevőket akiknek Dr. Szabó József János hadmérnök a helyszínen mutatta be a korabeli életet.

Lovas-fogatokkal utazhattak a Büdy vár helyszínre a látogatók.

Dr. Szabó József János hadtörténész előadása a Büdy várról, amit nem felépíteni kell, hanem kiásni a törmelékből ahhoz, hogy mindenki számára láthatóvá tegyék.

A Bereg Fiai Íjász Egyesület 2009.08.14-15-16-án harmadik alkalommal tartotta meg Vámosatyán a Büdy várban a hagyományosnak mondható bemutatóját és versenyét. Csodálatos élmény volt a községbelieknek és az ide látogatóknak, de a résztvevőknek is a honfoglaláskori öltözetben a tagok és családtagjaiknak a felvonulása.

Első nap táborverés, honfoglalás a középkori várrom külső sáncán. A látványos jurtaik és sátraik felállítását követően a résztvevők megtekintették a Tájházat, Látványtárat és a község nevezetességeit. Öröm volt látni a boldogan felvonuló családok apraját-nagyját.

Másnap a száraz-várárokban megkezdődtek a versenyek. Korosztályos csoportokban kicsik és nagyok különböző akadályok leküzdésével mutatták meg tudásukat, gyűjtögették pontjaikat. Vízzel telt lufik pukkanása, dobókocka eltalálása, egyéb akadályok leküzdése hangolta egyre jobb kedvre a játékos vetélkedő résztvevőit, szemlélőit.

A versenyzők figyelmességéből lehetőség nyílt a kezdőknek megismerkedni az alapokkal és külön pályán gyakorolhattunk irányításuk mellett.

Köszönjük a példamutatást a jó hangulatot, hasonlóra várjuk az érdeklődőket.

Kapcsolódás a környéken további túrázásra

A lehetőségen Vámosatya környékét, a mai magyarországi Beregen a történeti Bereg vármegyének a Tisza melletti területeit értjük, mely Beregi Tiszahát néven ismert. A további területek ma Ukrajnához, Romániához tartoznak. Változatos fejlődéstörténeti múltjának eredményeképpen felszínét túlnyomóan holocén kori képződmények borítják. A Szatmár-Beregi-síkság és a Nyírség fejlődéstörténetében nagyon sok a közös vonás. Ez azért van, mert ez a terület is része volt annak a hatalmas hordalékkúpnak, amelyet az Északkeleti-Kárpátokból és az Erdély felől lefutó folyók építettek fel.

Ma már minden községben, városban tájház, a falusi turizmus intézményei, vendégházak, programok várják a látogatókat.

Vásárosnaménynek csak a gergelyugornyai része található a Beregben, de a látványosan fejlődő város a terület vonzáskörzeti központja. Városi rangját 1979-ben kapta. Történelmi múltja jelentős, amit elsősorban a Lónyay családnak köszönhet. A város a Tisza bal partján a szabolcsi oldalon fekszik és csak Gergelyugornya hozzácsatolásával lett "kétpartos" település. A beregi terület a Rákóczi-hídon keresztül tartja a legfontosabb kapcsolatot az ország többi részével. Műemlékei közül a volt Tomcsányi-kastély emelhető ki. A barokk stílusban emelt épület a XVII. század első harmadában a Lónyay-család részére épült. 1728-ban bővítették és 1810 óta jelenlegi formájában áll. Ma a múzeum része.

A református templomban látható Lónyay Zsuzsanna epitáfiuma 1620-ból. Romantikus stílusban épült a XIX. század első felében az Eötvös-kúria, amely ma iskolamúzeum. A Beregi Múzeum egyedülálló gyűjteménye a vaskályha és öntöttvas gyűjtemény, amelyek elsősorban a kárpátaljai kis vaskohókból kerültek ki. A beregi táj legteljesebb hímzés és szöttek-gyűjteménye és népi használati tárgyainak bemutatása szintén itt található. Festett

húsvéti tojásból több mint 10.000 db-ot őriznek itt. Nyáron a tiszaparti strand nyújt kikapcsolódást.

Tiszaszalkán érdemes egy pillantást vetni a központban található L-alakú, különösen szép tornácos házra, az egyéb látványosságok mellett.

Lónya református temploma román stílusú, a XIII. században épült, a XIV. században átépítették, majd a XVIII. században készült festett famennyezete. A templom berendezése népi barokk és 1776-ban Asztalos Sándor Ferenc készítette. Különösen a szószék koronája figyelemre méltó. Református fa harangtornya 1791-ben készült. A temetőben a Lónyay-család sírkápolnája található, amely neogótikus stílusban a XIX. század második felében épült. Váci Mihály emlékszoba látogatható.

Barabás határában emelkedik a Barabási-hegy (Mezőkaszonyi Típet), amelynek a gerincén halad az országhatár. Valaha mindkét ország területén jelentős volt a szőlőtermesztés. A vulkanikus eredetű hegy elsősorban riodacitból épül fel.

Beregdaróc település neve "daróc" a vadfogó szóból származik. 1332-35 között, mint egyházas hely szerepel a pápai tizedjegyzékben. A ma is álló református templom elődje Árpádkori volt, amit 1465-ben átépítettek. A templomot gazdag kőfaragványok, szemöldökgyámos és pálcatagozatos kapuk jellemzik. Görögkatolikus temploma 1877-ben készült. A településen fogadó és szövőház is működik. A határban halastó található, de külön engedéllyel megtekinthető a Báb-tava, ami Európa legdélibb dagadólápjja. Védett növény- és állatvilága élményt nyújt a látogatóknak Beregdarócról.

Csaroda református temploma román stílusban a XIII. században épült. A szentély bordás boltozata a XIV. század végi. A templom külső homlokzatán és a templombelsőben található népi falfestések 1642-ből származnak. A hajó alakos (mosolygós szentek) falfestése a XIII. század második felében készült. A borsodi típusú deszkamennyezetet és a szép csigás szószékkoronát, festett padokat 1777-ben kapja a templom. A református fa harangláb a XVIII. században készült, mivel a templom tornya nem bírta el a harangot. A református templom a fa harangláb védett műemléki környezetében több népi építészeti hagyományokat magán viselő lakóházat találunk. Ezek egyikében lett kialakítva a tájház.

A templom közelében a Csaronda partja kínál kellemes pihenési lehetőséget. Csarodáról csak pár kilométer **Tákos**. A falu valamikor a Dél-Bereg ősi tölgyerdeiben megbúvó kis irtványfaló volt. Tákos temploma és fa haranglába népi építészettünk gyöngyszeme. A templomot 1766-ban építették és 1784-ben bővítették. Falai "patics" falak, amelyek a gyakori árvizek miatt készültek vesszőfonatból, tapasztással. A kazettás, virágmintás festett famennyezetét Asztalos Sándor Ferenc készítette. A "mezítlás Notre Dame" néven emlegetik a hangulatos látványosságot. A fa harangtornyot az 1757-ben épült torony mintájára 1986-ban újraépítették. A beregi hímezés egyik központjának is tekinthető Tákos, hiszen innen származnak a "tákos kiskacsás", a "tákos tulipán" vagy a "szarvasos" minták.

Tarpa a beregi terület legjelentősebb települése volt. Templomának tornya 45 és fél méteres magasságával a környék legmagasabb tornya 1798-ban készült, mert az eredeti 4 fiatornyos sisak leégett. A templom gótikus stílusban a XV. században készült. Különös figyelmet érdemel az eredeti, XV. századi egyetlen, hatalmas tölgyfából bárdolt bejárati ajtó. A templom impozáns belső terében legértékesebbek a gótikus freskók. A falu másik műemléke a szárazmalom. A tájház 1976-ban nyílt meg, és bemutatja a község néprajzi tárgyait a helyi

kismesterségek hagyományait és a történelmi múltat. A faluban néhány népi klasszicista ház is védettséget élvez, és érdemes a megtekintésre. Esze Tamás szobra Német Mihály alkotása, a falu központjában található. A falu a beregi keresztszemes hímzés egyik központjának számít. Mintái közül említést érdemel a "tarpai tulipános" és a "tarpai szegfűs". Híres a tarpai szilvapálinka, amelyet ma már helyben palackoznak.

Tarpával való kapcsolatunk az Esze Tamás korabeli só szállító tevékenységével, átjárásával, adófizetésével is kapcsolatos. A só útvonalról a Büdy házban emlékezünk meg.

Tivadar református temploma barokk stílusban a XVIII. században épült. Berendezése copf stílusú. és szintén a XVIII. század végén készült. A település lassan üdülőfaluvá válik, hiszen kempingje, fogadója és számos falusi turizmus szállásadója várja az üdülni vágyó vendégeket. A Tisza partja kellemes fővenyével a strandolni vágyók ezreit vonzza.

Kisvárda település a XIII. század utolsó évtizedeitől az itt birtokos Várdai család birtokközpontja volt. Zsigmond király 1400-ban adott engedélyt a családnak, hogy birtokukon kőből vagy fából várat építhessenek. Az 1451-ben kelt oklevél tanúsága szerint a vár fel is épült, ez azonban nem azonos azzal a várral, melynek maradványát ma láthatjuk. Az Új vár építését 1465-ben Várdai István érsek kezdte el. Az 1465-75 között felépült vár két sarkán egy-egy négyzet alaprajzú torony volt. A vár lakóépületeit 1565-1570 között bővítették, az új erősítést 1580-1585 között készítették Ottavio Baldigara olasz hadmérnök vezetésével. Az utolsó átalakításokat Nyáry István végezte az 1630-as és az 1640-es években. 1703-ban II. Rákóczi Ferenc katonái foglalták el és tartották kezükben egészen a szabadságharc bukásáig. Ezután a vár hadi jelentősége megszűnt, falai pusztulásnak indultak. Teljes pusztulását 1828-ban a helyi birtokosok akadályozták meg.

Nyírkarász, Gara-halom. Az Árpád-kori kisvár még a múlt század végén is igen szép állapotban volt látható. A község határában a kataszteri felmérés egy dombot "Földvárnak" jelöl, melyről az 1454-iki hagyomány mondja, hogy a nádor, a község hajdani földesura, nádori gyűléseket tartott itt. Ezt a dombot 1894-ben feltárták, mely alkalommal egy honfoglaláskori magyar vitéz sírjára akadtak.

Vaja. A XVI. századra középnemességbe emelkedő Vay család Vaján már a XIV. századtól birtokos. 1524-ben említi oklevél Vay Pál domus et curia-ját, amely 1552-ben már özvegye házaként tűnik fel. 1554-ben néhai Vay Miklós kúriájáról van adatunk. A mai kastélyra csak a XVII. századtól van egyértelmű írott adat. Rákóczi fejedelem először 1703. július 19-én járt itt, amikor a Vay fivérek, Lászlót, Mihályt és Ádámot megnyerte a felkelés ügyének. A fejedelem másodszor a szabadságharc hanyatlása idején, 1711. január 1-én járt ismét Vaján, amikor itt folytatott tárgyalást a császár küldöttével. A Vay család a XIX. század közepén a kastélyt helyreállíttatta és átalakíttatta.

A fentiek felsorolása dr Szabó József János alezredes, hadtörténész említett könyve és megemlékezése alapján történt.

A képeket és akkori aktuális helyzetüket a vamosatya.uw.hu oldalon nézhetik meg.

2022.01.24

Dr Berényi László Vámosatya első díszpolgára